Contemporary Trends in Humanities and Social Sciences

Editör

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Yazarlar

●**Chapter 1:** Ayşe Dede, ●**Chapter 2:** Burak Külli, ●**Chapter 3:** Damla Çevik Aka, ●**Chapter 4:** Duygu Atasever, Damla İlter, ●**Chapter 5:** Mesut Koç, ●**Chapter 6:** Erhan Taş, ●**Chapter 7:** Fatma İdil Baktemur, ●**Chapter 8:** Gülhan Acar Büyükpehlivan, ●**Chapter 9:** Meltem Güler, ●**Chapter 10:** Fatime Gül Oktay Atsatan, ●**Chapter 11:** Fatime Gül Oktay Atsatan, ●**Chapter 12:** Serap Sarıbaş, ●**Chapter 13:** Serap Sarıbaş, ●**Chapter 14:** Serdar Kızılcan, ●**Chapter 15:** Serkan Yorgancılar, ●**Chapter 16:** Eşref Temel, ●**Chapter 17:** Güleser Korkmazer, ●**Chapter 18:** Rukiye Arslan, Mehmet Sağlam, ●**Chapter 19:** Zeynep Türkkan, ●**Chapter 20:** Mustafa Torusdağ ●

ISBN: 978-625-8109-03-0

INSAC Contemporary Trends in Humanities and Social Sciences

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Baskı: Mart 2022
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-8109-03-0

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvaryayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

Baskı ve Cilt: REPRO BİR
Repro Bir Mat Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti.
İvogsan 1518. Sokak 2/30 Mat-Sit iş Merkezi Ostim
Yenimahalle/Ankara
Sertifika No: 47381

INSAC Contemporary Trends in Humanities and Social Sciences

Editör
Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Yazarlar

●**Chapter 1:** Ayşe Dede, ●**Chapter 2:** Burak Külli, ●**Chapter 3:** Damla Çevik Aka, ●**Chapter 4:** Duygu Atasever, Damla İlter, ●**Chapter 5:** Mesut Koç, ●**Chapter 6:** Erhan Taş, ●**Chapter 7:** Fatma İdil Baktemur, ●**Chapter 8:** Gülhan Acar Büyükpehlivan, ●**Chapter 9:** Meltem Güler, ●**Chapter 10:** Fatime Gül Oktay Atsatan, ●**Chapter 11:** Fatime Gül Oktay Atsatan, ●**Chapter 12:** Serap Sarıbaş, ●**Chapter 13:** Serap Sarıbaş, ●**Chapter 14:** Serdar Kızılcan, ●**Chapter 15:** Serkan Yorgancılar, ●**Chapter 16:** Eşref Temel, ●**Chapter 17:** Güleser Korkmazer, ●**Chapter 18:** Rukiye Arslan, Mehmet Sağlam, ●**Chapter 19:** Zeynep Türkkan, ●**Chapter 20:** Mustafa Torusdağ ●

İletişim ve Çalışma Gönderim e-mail adresi:
insackongre@gmail.com

Editörün Notu

Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.

Contemporary Trends in Humanities and Social Sciences

CHAPTER 05

Köy ve Mahalle Muhtarlığının Farkları Üzerinden Yeni Bir Muhtarlık Modeli Önerisi

(Mesut Koç)

Köy ve Mahalle Muhtarlığının Farkları Üzerinden Yeni Bir Muhtarlık Modeli Önerisi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Koç
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gölhisar Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,
E-posta: mesutkoc@mehmetakif.edu.tr
ORCID: orcid.org/0000-0002-0231-747X

1. Giriş

Türkiye'de idari teşkilatlanma merkezi ve yerel yönetim olarak iki ana ayrımla yapılandırılmıştır. Merkezi yönetim, başkent ve taşra teşkilatları olarak ikiye ayrılmıştır. Yerel yönetim de yer yönünden yönetim ve hizmet yönünden yönetim teşkilatları olarak ayrılmıştır. Yer yönünden yerel yönetimler, belediyeler, il özel idareleri ve köylerden oluşur. Anayasa'da köy, bir mahalli idare birimi olarak nitelendirilmiş, il ve belediyeler ile birlikte yer almıştır. Anayasa'nın 127. maddesinde, halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri olduğu belirtilmiştir. Mahalle, 5393 Sayılı Belediye Kanununda, belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim olarak tanımlanmıştır. Birbirinden farklı idari birimler olmasına rağmen hem köyün temsilinde hem de mahallenin temsilinde muhtarlığa yer verilmiştir. Muhtar mevzuatımızda her iki biriminde temsilcisi olarak düzenlenmiştir.

Muhtarlık, kurum olup olmadığı hususu başta olmak üzere, birçok yönüyle tartışmalıdır. Literatürde "muhtarlık kurumu" ifadesi kullanıldığı gibi, kullanılmadan yapılan tanımlamalara da rastlanılmaktadır. Vatandaşlara en yakın yönetsel birim olarak ifade edilebilecek muhtarlık, Osmanlı Devletinden günümüze kadar ulaşabilmiş, köklü bir yönetim geleneğinin devamıdır. Toplumun kolayca erişebildiği en alt yöneticiler olarak muhtarlar gösterilebilir. Muhtarlığa gerek köy gerekse de mahalle düzeyinde bakıldığında, her iki yerleşim biriminde de muhtarların birçok yönüyle ileri gelen kişi konumunda bulunduklarını görmek mümkündür. Köy ya da mahalleyi temsil eden muhtarların beş yılda bir yapılan seçimler ile göreve gelmeleri, muhtarların vatandaşlar nezdinde konumunu daha da önemli hale getirmektedir.

Köy muhtarlarının sahip olduğu yetkiler ile mahalle muhtarlarının sahip olduğu yetkiler tartışma götürmeyecek düzeyde farklıdır. Köy muhtarları, bütçe yapmaktan, resmi düzeyde temsile kadar önemli yetkileri sahip iken

mahalle muhtarlarının benzer yetkileri bulunmamaktadır. Gerek temsil ettikleri birimler gerekse yetkileri açısından muhtarlığın yeni bir tanımlamaya ihtiyaç olduğu açıktır. Özlük hakları açısından da yeni bir düzenleme yapılmalıdır.

Bu çalışmada; köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığının yetki ve görev bağlamında farklarına değinilmiştir. Köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığı mevzuat üzerinden yetkileri bazında değerlendirilerek benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Muhtarlığın aynı tanımlama ile farklı yönetsel birimlere tekabül etmesine dikkat çekilmiştir. Farklı yetkilere sahip olmanın yol açtığı sorunlar nedeniyle, mahalle muhtarlığı için yeni bir model önerisi yapılmıştır.

2. Köy ve Mahalle Muhtarlıkları

Köyleri temsilen köy ve mahalleleri temsilen mahalle muhtarları, ihtiyar heyetleri (azalar) ile birlikte beş yılda bir yapılan seçimlerle göreve gelirler. Muhtarların devlete ait işleri yürütme ve merkezi yönetim birimlerine yardımcı olma görevleri vardır. Kaymakamlar muhtarların amiri konumunda bulunur ve izin vb. birçok işlem kaymakamlıklar vasıtasıyla yürütülür. Küçük kentlerdeki mahallelerde ve büyük kentlerin bazı gecekondu ve gelenekselliğini sürdüren mahallelerinde muhtarlığın ilk başvurulan merci konumunda olması bu kurumun toplumdaki konumu açısından önemlidir (Kavruk, 2004:239). Muhtarların özlük hakları ve aldıkları maaşlar açısından köy ve mahalle muhtarlığı arasında bir fark bulunmamaktadır. Yetki ve sorumluluk açısından ise oldukça büyük farklılıklar vardır. Köy yönetimine ilişkin 442 Sayılı Köy Kanunu, Mahalle yönetimine ilişkin olarak 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, 2108 Sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası, 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Köy ve Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun geçerlidir. Diğer bazı kanun, tüzük ve yönetmeliklerde de mahalle yönetimine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (Koçak, 2015:1313).

En az altı aydan beri o mahalle veya köyde oturmak şartıyla on sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı, ilgili kanunlarda öngörülen hükümlerce seçilmeye mâni hali olmamak kaydıyla, muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi seçilebilir. Bunlar için ilkokul mezuniyeti şartı aranmaz, okur yazar olmak yeterlidir (Parlak, 2020:327).

2.1. Köy Muhtarlığı

Belediye ve İl Özel İdaresi ile birlikte yerel yönetim birimi olan köye ilişkin 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu, onca yıla ve değişen

anayasalara rağmen halen yürürlüktedir. Mahalle muhtarlığı bir dönem kaldırılmasına rağmen köy muhtarlığı varlığını korumuştur. Türkiye'de köy denilince, nüfusu az, önemli yerleşme merkezlerinden uzak, ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayalı ve kendisine özgü toplumsal ilişkileri bulunan yerleşim birimi akla gelir. Köylere zaman zaman "kırsal yerleşmeler" ve bu yörelerde yaşayanlara da "kırsal nüfus" gibi adların verildiği görülmüştür (Eryılmaz, 2020:218).

Türkiye'de 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun ile köyleri de ilgilendiren birçok değişiklik yapılmıştır. Büyükşehir Belediyesi kurulan illerde bulunan köyler kapatılarak bağlı bulunduğu ilçenin mahallesine dönüştürülmüştür. İçişleri Bakanlığı Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri 2022 Ocak ayı verilerine göre Türkiye'de 18293 köy bulunmaktadır.

Mahalli idare birimi olarak köyün organları, köy muhtarı, köy ihtiyar meclisi (azalar) ve köy derneğidir. Köy yönetimi köyde yaşayan vatandaşların yerel ve müşterek nitelikteki ihtiyaçları karşılayacak hizmetleri sağlamakla görevlidirler. 442 Sayılı Köy Kanununda, köylülerin yapmakla sorumlu olduğu işlere ilişkin olarak, 12. maddede görevler, "mecburi olan işler" ve "köylünün isteğine bağlı olan işler" olarak iki başlıkta tanımlanmış, 13. ve 14. maddelerde ayrıntılı olarak listelenmiştir. Kanunda sıralanan görevlerin çoğunun günümüz köylerinde artık geçerliliğini yitirdiği görülmektedir. Köy Kanununun günümüzde az uygulanabilen kısmı, kanunun köylü tarafından yapılmasını emrettiği kamu hizmetlerinin ifa edilmesi ile ilgili olan hükümleridir. Gerçekten köy kanunu köye içme suyu getirilmesi, pis suların tahliyesi için kanallar yapılması, bataklıklar ve su birikintilerinin kurutulması, köyün bir başından öbür başına kadar çaprazlama yol yapılması, köy meydanı açılması, köy odası ve köy misafir odası yapılması, mescit ve okul yapılması, köye korucu, sığırtmaç, danacı ve çoban tutulması gibi birçok mecburi hizmetlerin yanında mecburi olmayan hizmetlerin de ifa edilmesini köy halkının yerine getireceğini açıkça ifade etmesine rağmen günümüzde bu hizmetlerin yürütülmesi çok büyük oranda merkezi bütçenin imkânları kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Uysal ve Mecek, 2015:1171). Köye ilişkin mevzuatın başta kanun olmak üzere, günümüz koşullarında köy gerçekleri ve yeni kırsal alan düzenlemeleri dikkate alınarak güncel hale getirilmesi gerektiği açıktır.

Köyün işlerinin düzene konulmasında ve köy işlerinde söz söyleme, emir verme ve emrini yaptırma yetkisi muhtara verilmiştir. Köy Kanununa göre muhtar köy idaresinin başı olarak birçok yetkiye sahiptir. Köyün sahip olduğu tüzel kişilikten dolayı köyü muhtar temsil eder. Köye ait olan malvarlıkları, meralar ve ortak alanlara ilişkin tasarruf yetkilerini kullanma hakkı vardır. Köyün hizmetlerini görmek üzere bütçe yapma ve yürütme

görevi vardır. Bütçe muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından hazırlanarak kaymakamın onayı ile yürürlüğe girer. Muhtar salma salarak gelir elde edebilir, köye ait bina ve alanları kiraya verebilir. İhtiyar meclisi ile karar alarak harcama yapabilir. Köyün çeşitli ortak işlerini yapmak amacıyla imece organize edebilir. Köy muhtarlarının görev ve yetkileri Köy Kanununda köy işleri ve devlet işleri olmak üzere iki başlık altında sıralanmıştır. Köy işleri;

1. Köy Kanununun köylüye zorunlu olarak verdiği işleri ihtiyar meclisi ile görüşerek yapmak ve yaptırmak,

2. Köy Kanununda köylünün isteğine bırakılan işlerin yapılabilmesi için köylülere öğüt vermek,

3. İhtiyar meclisi ile görüştükten sonra köylüyü işe çağırmak,

4. İhtiyar meclisi kararı ile köy işlerine harcanacak parayı toplamak,

5. Köy işlerine harcanacak parayı topladıktan sonra harcanması için emir vermek,

6. Bir ay içinde nerelere ve ne kadar para harcamış ise gelecek aybaşında hesabını ihtiyar meclisine vermek,

7. Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye diğer birini yerine (vekil) göndermek,

8. İhtiyar meclisini toplantıya çağırmak,

9. İhtiyar meclisinin olumlu kararını aldıktan sonra Köy Yerleşme Planının yapılmasını köyün bağlı bulunduğu mülki amirinden talep etmek,

10. Korucu ve sığırtmaç gibi köy adamlarını yönetmek, köyde asayişin zorunlu kıldığı durumlarda ihtiyar meclisinin kararı ve kaymakamın onayını alarak gönüllü köy korucusu görevlendirmektir.

Köy muhtarının devlete ilişkin görev ve yetkileri; merkezi yönetimin köyde uygulanması amacıyla verilen görev ve yetkilerden oluşur. Bunlar; merkezi yönetimin başkent ve taşra teşkilatlarının emirlerini köyde duyurmak, kanun ve diğer mevzuatla kendine verilen görevleri yerine getirmek, köyde dirlik ve düzeni korumak, köyde yaşayanların doğum, ölüm, evlenme ve boşanma işlemlerini nüfus idaresine bildirmek, suçlu ve asker kaçağı durumunda olanları yetkili yerlere haber vermek ve köye gelen kamu görevlilerine yardımcı olmak ve yol göstermek olarak sıralanabilir.

Köy muhtarları yerel yönetim birimi olan köyün yürütme organı iken diğer taraftan devlet memurudur. Devlete ait görevleri bulunması ve devlet memuru gibi yargılanmaları merkezi yönetim ile ilişkilendirilebilir. Köy muhtarları ve ihtiyar heyeti köy işlerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yaptıkları tespit olunursa, devlet memuru gibi yargılanır ve ceza alırlar.

2.2. Mahalle Muhtarlığı

Türk yönetim geleneğinde önemli bir yere sahip olan mahalle idari teşkilatlanma içerisinde köy gibi değildir. Her ne kadar muhtar ve ihtiyar heyetleri tanımlamaları, seçilmeleri ve özlük hakları aynı olsa da köy idaresi ile mahalle yönetimi farklı yetkilere sahiptir. Mahallenin tüzel kişiliği yoktur ve il özel idaresi, belediye ve köy gibi bir yerel yönetim birimi değildir. Mahalle hizmet ve sorumluluk bakımından mülki makamlarla ilişkilendirilmiştir (Parlak, 2020:326).

Mahalle, kentsel alanda ilişkileri tanımlayan, toplulukların kimliklerinin oluşmasında belirleyici olan ve kentteki toplumsal dokunun tanımlanmasında etkili bir alanı ifade eden mahalle, aynı zamanda hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin hizmet sunumunda vazgeçilmez bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca mahalle yönetimi "mahalle muhtarlığı" çerçevesinde tanımlanmış ve daha çok merkezi yönetimin vatandaşa en yakın düzeydeki hizmetlerini kolaylaştırıcı bir yardımcı birim olarak görülmüştür. Bu nedenle, çok uzun zamandır kamu yönetimi sistemimizde var olan mahalle yönetimi bir yerel yönetim birimi olarak düzenlenmemiş ve doğrudan kent hizmetleri sunmasına ilişkin bir çabada bulunulmamıştır. Aksine, yönetim tarihimiz boyunca ara ara varlığına son verilmesi ve yönetim sisteminden tamamen çıkarılması yönünde girişimlerde bulunulmuştur. Türkiye'nin yakın dönemde yaşadığı yerelleşme süreci ve yerel yönetim reformları bu konuda yeni bir perspektifin kabul edildiğini göstermektedir (Ömürgönülşen ve Sadioğlu, 2014:293-294). Küçük kentlerdeki mahallelerde ve büyük kentlerin bazı gecekondu ve gelenekselliğini sürdüren mahallelerinde muhtarlığın ilk başvurulan merci konumunda olması önemli bu kurumun toplumdaki konumu açısından önemlidir (Kavruk, 2004:239).

5393 Sayılı Belediye Kanunu 3. maddede mahalleyi "belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim" olarak tanımlamıştır. 9. maddede; mahallenin, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetileceğini düzenlemiştir. Ancak yönetime ilişkin olarak herhangi bir yetki, sorumluluk, gelir, gider ve bütçeden bahsedilmemiştir. Muhtar ve belediyenin mahalleye ilişkin ana hatlarıyla yükümlülüklerine yer verilmiştir. Muhtarın mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü olduğuna yer verilmiştir. Belediye için; mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar, kararlarında mahallelinin

ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır denilerek genel bir çerçeve çizilmiştir. Belediye sınırları içerisinde bulunan mahallelerin muhtarlarının belediye meclisi ya da belediye encümeni ile doğrudan ilişkisi kurulmamıştır. Bu da bağlayıcılığı olmayan bir model olarak uygulamada yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

Diğer taraftan kent konseylerinin oluşturulmasında mahalle muhtarlarına yer verilmiş olması dikkat çekmektedir. Ancak burada da kent konseylerinin yerel hizmetleri sunmakla görevli olan belediyeler nezdinde mahalle muhtarlığına benzer şekilde, etkin bir güç olmasına, mevzuat yer vermemiştir. Aslında, mahalle adına seçimle işbaşına gelmiş, mahalleyi iyi tanıyan mahalle muhtarının yerel hizmetlerin planlanması ve sunulması aşamasında kent konseyleri üzerinden rolünün daha etkin hale getirilmesi katılım sürecinin daha sağlıklı gerçekleşmesini sağlayacaktır. Özellikle 6360 Sayılı Kanun ile köyden dönüşen mahallerde birçok yönden daha anlamlı olacaktır (Koç, 2019:446).

Mahallede muhtarlığın asli görevi, mahallede eksikliği hissedilen kamusal hizmetlerin karşılanması için yetkili kişi ve kurumlarla görüşmek ve ihtiyacın ivedilikle giderilmesine çalışmaktır; çünkü temsiliyetini kazandığı mahalleliler adına hizmetlerin edinilmesindeki girişimlerin ilk muhatabı muhtardır. Muhtarlık ayrıca; mahallede bulunan kamusal alanların ve sosyal donatıların işlevlendirilmesi veya işlevine uygun kullanılması için yasal girişimlerde bulunur; idarecisi olduğu mahallede yaşayan dar gelirli ihtiyaç sahiplerinin gereksinimlerini tespit etmekle ve bunlara çözüm üretmekle yükümlüdür; mahallesindeki öğrencilerin eğitim olanaklarının iyileştirilmesi hususunda destekleyici kaynak yaratmak için girişimlerde bulunur; mahallesiyle ilgili her türlü meselede kamuoyu yaratarak çalışmalar yürütür; ilgili kurumlara mahallelilerin şikayet ve beklentilerini iletir (Çılgın ve Yirmibeşoğlu, 2019:112).

4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği işleri sıralamıştır. Eski bir kanun olması başta olmak üzere zaman içerisinde birçok düzenleme ile muhtar ve ihtiyar heyetinin görevleri güncelliğini kaybetmiştir. Verilen işler;

1. Nüfus Kanunu hükümlerine göre;

a) Kendilerini nüfus sicillerine kaydettirmemiş olanlara,

b) Hüviyet cüzdanlarını kaybedenlere,

c) Doğum vakalarını nüfus idarelerine bildirmekle mükellef olanlara,

d) Ölüm vakaları için nüfus dairelerine,

e) Yer değiştirmelerinin kütüklere kaydı için alakadarlara,

f) Sanat, sıfat, mezhep ve eşkal gibi hususların nüfus sicillerine kaydı için talep edenlere, ilmuhaber vermek,

2. 1111 numaralı Askerlik Kanunu hükümlerine tevfikan:

a) Askerlik yoklama memurları tarafından istenilen malumatı vermek,

b) Askerlik şubelerine davet pusulalarını imza mukabilinde alarak sahiplerine tebliğ etmek ve davetlilerle beraber muayyen günde askerlik meclisine gitmek ve davete icabet etmemiş olanlar hakkında malumat vermek,

c) Alakadarlara bildirilmek üzere gönderilen askere sevk cetvellerini, hazır olan sahiplerine tebliğ ederek kendilerini ve hazır bulunmayanlar hakkında icabeden meşruhatı kaydederek, cetveli o mahallin zabıta amirine teslim etmekle beraber kendisi de toplama yerinde hazır bulunarak istenilecek malumatı vermek,

d) Askere sevk tarihinden itibaren akıbeti meçhul kalanlar hakkında şahadetname vermek,

e) Askerlik çağında olanlardan 15 günden fazla bir müddetle şubesinin bulunduğu mevkiden harice çıkmak isteyenlerin verecekleri haberi kaydetmek ve şubelerine bildirmek,

3. 1525 numaralı Şose ve Köprüler Kanunu hükümlerine göre;

a) Yol vergisi ile mükellef olanlar için hususi muhasebelerden verilecek cetvelleri doldurmak,

b) Mükellefiyetlerini bedenen ifa edecek olanların vesikalarını muayene ile bu mükellefiyeti ifadan kaçınmış olanların cetvellerini hususi muhasebeye vermek;

4. 1086 numaralı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre:

a) Sulh hakimleri nezdinde görülecek davalara ait vekaletname imzalarını tasdik etmek,

b) İmza vazına muktedir olmayan veya yazı bilmeyen şahsın kullanacağı mührü veya el ile yapacağı işareti tasdik etmek,

c) Adli müzaheret talebinde bulunanların mahkemeye ibraz edecekleri şahadetnameleri tanzim etmek;

5. 1412 numaralı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre:

a) Bir davayı temyiz talebinde bulunacakların yatırmak mecburiyetinde oldukları depo şartından müstesna tutulabilmesi için fakir olduklarına dair ilmühaber vermek,

b) Zabıtaca yapılacak bina aramalarında hazır bulunmak;

6. Hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun hükümlerine göre:

a) Hayvanını satmak istiyenlere ilmühaber vermek,

b) Tazmin ettirilmesi lazım gelen çalınmış hayvan bedelini, mahalle halkına taksim etmek,

c) Hayvan hırsızları ve yatakları hakkında zabıt tanzim etmek;

7.797 numaralı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu hükümlerine göre: mahallede her geçen ay içindeki ölüm vakalarını ertesi ayın on beşine kadar varidat dairelerine yazı ile bildirmek;

8. Tahsili Emval Kanunu mucibince yapılacak hacizlerde hazır bulunmak ve borçlarını tediyede temerrüt edenlerin mali iktidarları olup olmadığına dair ilmühaber vermek;

9.393 numaralı muzur hayvanların itlafı hakkındaki kanun hükmüne göre: Hayvanların öldürülmesi için kullanılacak silah ve saireyi mücadele mevsiminde mücadele heyetinden makbuz mukabilinde alarak tevzi etmek ve mevsim hitamında silahları ve kullanılmamış maddeleri toplayarak heyete teslim etmek;

10. 1580 numaralı Belediye Kanunu hükümlerine göre (Kanun değişmiştir): İntihap encümeni teşkili için, belediyeler tarafından istenilecek kimseleri seçmek;

11. Tedrisatı iptidaiye kararnamesi hükümlerine göre: Her yıl okul açılmadan on beş gün evvel semtin bağlı bulunduğu ilk okulun baş öğretmeni ile birlikte mahalle hududu içinde oturan ve mecburi Öğrenim yaşında olan çocukların bir cetvelini tanzim ederek mühürlemek ve bu cetvelde adları yazılı çocuklardan okula devama mecbur olanları bu müddet içinde velilerine bildirmek ve devamsızlıkla ilgili her türlü tebliğ ve takiplere tavassut etmek;

12. 2613 numaralı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile 2644 numaralı Tapu Kanunu hükümlerine göre: Ferağ ve intikal ve kayıt işlerine ait ilmühaber ve vesikalar vermek ve meskenlere girerken hazır bulunmak;

13. Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek;

14. İnsan ve hayvanlara arız olan salgın ve bulaşıcı hastalıkların ve nebatata hasar veren haşerelerin zuhurunu haber aldığı gün hükümete bildirmek;

15. Yardıma muhtaç olanlara fakirlik ihtiyaç ilmühaberleri vermek;

16. Mahallede sakin olanlar hakkında resmi müesseselerce istenilen hüsnühal varakalarını tanzim ve ikametgâh senedi tasdik etmek,

17. Cumhurbaşkanınca, halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve amme hizmetlerini kolaylaştırmak üzere karar altına, alınacak işlerden o mahalleye taallük eden kısımları tatbik etmektir.

Gelişen teknolojik imkanlarla birlikte bu görevlerin birçoğu düşmüştür. Köy muhtarlarının sahip olduğu yetkilere sahip olmayan mahalle muhtarlarına biçilen rol aracılık ve kamuoyu oluşturma mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen muhtarlık, idari kurumlar ile mahalle halkı arasında kök salmış olduğu yerde yaşamaya, sahnede kalmaya ve rolünü oynamaya devam etmektedir (Arıkboğa, 2018:33) .

3. 6360 Sayılı Kanun ile Mahalleye Dönüşen Köyler

2012 yılında yasalaşan ve 2014 yılı Nisan ayı itibarıyla yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ile yerel idarelerde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Kanun ile, büyükşehir belediyesi sayısı otuza çıkarılmış ve belediyelerin sınırları il mülki sınırlarına genişletilmiştir. Büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde belde belediyeleri ve köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak bağlı bulundukları ilçenin mahallelerine dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm ile merkeze uzaklığına bakılmaksızın kırsal alanlarda bulunan yerleşim yerleri yetkisi daha az olan mahalle muhtarlıklarına dönüşmüştür. Dönüşüm sürecinin olumsuzluklarını bertaraf etmek amacıyla çıkarılan çeşitli muafiyetler yeterli olmamış, köy döneminin yetkilerinin olmayışından kaynaklanan sorunlar süregelmiştir.

Yürürlüğe girmesinin üzerinden yaklaşık 8 yıl geçmiş olmasına rağmen, kırsal alanları ilgilendiren önemli değişiklikler getiren 6360 Sayılı Kanun hakkında tartışmalar hala sürüyor. Kanunun zaman zaman tekrar büyük oranda değişeceği beklentisi oluşmasına rağmen bu gerçekleşmedi. Ancak 2020 yılında torba yasa ile, 7254 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda değişiklikler yapıldı. Büyükşehir Belediyesi Kanununda yapılan düzenleme ile kırsal mahalle kavramı mevzuata girmiş oldu. 2021 yılında Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği çıkarılarak yürürlüğe girmiştir (Koç, 2021:720). Ancak kırsal alanlara ilişkin

bu düzenlemelerde de muhtarların yetkilerine ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Köyden mahalleye dönüşen yerlerin muhtarlarının merkeze uzaklıkları dikkate alındığında, merkezdeki muhtarlara göre dezavantajlı oldukları açıkça görülmektedir. Her iki muhtarlığın yetki ve sorumluluk açısından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

4. Öneriler ve Sonuç

Sahip olduğu geleneksel özellikleri tarihsel süreç içerisinde muhtarlıklar yerel anlamda vatandaşın ilk muhatabı haline getirmiştir. Muhtarlar hem köyler de hem de mahallelerde toplumun önde gelen temsilcileri konumundadır. Mevcut görevleriyle birlikte sosyal yaşamın içinde, danışılan, arabuluculuk ve şahitlik gibi çeşitli rolleri üstelenebilmektedirler. Son yıllarda, maaşlarının yükseltilmesi başta olmak üzere özlük haklarının iyileştirilmesi ve Cumhurbaşkanlığı tarafından sıklıkla düzenlenen toplantılara davet edilmeleri toplumdaki algılarını olumlu anlamda daha da güçlendirmiştir. Merkezi yönetimin yükünü hafifletme kapasitesi de dikkate alındığında yetki ve sorumlulukları farklı olan köy ve mahalle muhtarlıklarının köy ve mahalle düzeyinde ayrı ayrı yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır. 6360 Sayılı Kanun ile mahalleye dönüştürülen belde ve köylerin muhtarlarının durumu da dikkate alındığında yeni bir model oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Mahalle muhtarlığının yerel yönetimler bağlamında katılımcı demokrasi kültürünün hayata geçirilmesi bakımından önemli bir potansiyel barındırdığı gerçektir. Bu potansiyelin aktif ve yaygın bir biçimde yaşama geçebilmesi için mahallenin yönetsel hiyerarşi içerisindeki yerinin yasal zeminde belirlenmesi gerekir. Mahalle yönetiminin işlevsel hale gelebilmesi için muhtarlığı kentsel yerleşmelerde belirlenmiş yetki, görev ve sorumluluklarla belediyelerin bir alt düzeyinde, yerel yönetimlerin bir parçasına dönüştürmek gerekmektedir (Türkan, 2021:161-162).

Muhtarlığa ilişkin yapılacak bir model çalışmasında öncelik 6360 Sayılı Kanun ile tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülen belde ve köylere verilmelidir. 2020 yılında getirilen kırsal mahalle düzenlemesi bu alanlara ilişkin yeni bir düzenleme yapılmasının gerekliliğini destekler niteliktedir. Bu doğrultuda, merkeze uzak bu mahallelere tüzel kişilikleri başta olmak üzere daha önce sahip oldukları yetkileri geri vermek doğru olacaktır. Daha önce İl Özel İdareleri vasıtasıyla aldıkları yerel hizmetler ve imar işlerinin ilgili büyükşehir belediyeleri tarafından görülebilmesi için mevzuat güncellenmelidir. Mevzuatta "mahalle muhtarı" ve "köy muhtarı" tanımlamaları ayrı ayrı yapılarak özlük hakları yeniden gözden geçirilmelidir. Özetle;

1. Muhtarlığa seçilme yeterliliği getirilmeli (mevcut durumda reşit olmak ve okur yazar olmak yeterlidir) ve seçilen muhtar ve ihtiyar heyeti üyelerine ilk 3 ay içerisinde "muhtarlık temel eğitimi" verilmelidir.

2. Verilecek muhtarlık temel eğitimine ilişkin standartlar getirilmeli ve valilikler nezdinde temel idari konularla birlikte günün koşullarına göre eğitimin içeriği güncel tutulmalıdır.

3. Köy Kanunu ve ilgili kanunlarda muhtarların görev ve yetkilerine ilişkin güncelliğini yitirmiş maddeler çıkarılıp yeniden düzenlenme yapılmalıdır.

4. Belediye meclisi üyeliği mahalle bazında düzenlenmeli, nüfusa göre ilave sayı belirlenmeli ve mahalle muhtarlarına mecliste üyelik verilmelidir.

5. Mahalle muhtarlığına tüzel kişilik verilerek yetki ve sorumlulukları belirlenmelidir. Görevlerini yerine getirecek düzeyde bütçe yapmalarına olanak sağlayacak düzenleme yapılmalıdır.

6. Mahalle muhtarlarına belediyelerin yükünü hafifletecek, mahalle ile sınırlı kalacak düzeyde, belli evraklarda geçerli olacak imza yetkisi verilmelidir.

Muhtarlığa ilişkin getirilecek ve "yetkilendirilmiş mahalle muhtarlığı" olarak adlandırılabilecek bu model ile mahalle bazında muhtar kavramı açık bir şekilde tanımlanmış olacaktır. Beraberinde yerel hizmetlerde vatandaşın ilk muhatabı olan, merkezi yönetime karşı da çeşitli sorumlulukları bulunan muhtarlığın mahalle bazında işlevsel anlamda güçlenmesi merkezi yönetimi de rahatlatacak, vatandaşın memnuniyetini de arttıracaktır.

5. Referanslar

442 Sayılı Köy Kanunu, Resmî Gazete Tarih: 7.4.1924, Sayı: 68.

4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, Resmî Gazete Tarih. 15.04.1944, Sayı:5682.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Resmî Gazete Tarih. 04.03.2005, Sayı:25745.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, Resmî Gazete Tarih: Tarih: 13.7.2005, Sayı: 25874.

6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmî Gazete Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489.

6447 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Resmî Gazete Tarih: 14.03.2013, Sayı: 28595.

7254 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Resmî Gazete Tarih: 16.10.2020, Sayı: 31276 Mükerrer.

Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Resmî Gazete Tarih: 15.04.2021, Sayı:31455.

Arıkboğa, E., (2018), Yerel Yönetimler ve İyi Yönetişim, Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, İstanbul.

Çılgın K., Yirmibeşoğlu, F., (2019), "Demokrasi Arayışında Mahalle Yönetimi", Planlama Dergisi, 29 (2), TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Eryılmaz, B., (2020), Kamu Yönetimi, Umuttepe Yayınları, 13. Baskı, Kocaeli.

Kavruk, Hikmet, (2004), Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi, Odak Yayınevi, Ankara.

Koç, M., (2018), "Yönetime Katılımda Kent Konseyleri Üzerinden Mahalle Muhtarlarının Rolü: Muğla Örneği", Innovation and Global Issues in Social Sciences, Antalya.

Koç, M., (2021), "Büyükşehir Belediyesi Olan İller için Getirilen Kırsal Mahalle Düzenlemesine İlişkin Bir Değerlendirme", INSAC Social and Educational Sciences, Duvar Kitabevi, İzmir.

Koçak, Y., (2015), "Mahalle Yönetiminin Kentsel Sorunların Giderilmesindeki Rolü ve Yeniden Yapılandırılması", Kayfor 13 Bildiri Kitabı, s.1303-1325, Konya.

Parlak, B., (2020), Türkiye'de Yerel Yönetimler, Değişim Yayınları, İstanbul.

Ömürgönülşen, U. & Sadioğlu U. (2014). "Mahalle Yönetiminin Dönüşümü ve Bütünşehir Modelinde Yeniden Yorumlanması", Kayfor 12, Ed. Fatma Neval Genç, Aydın, ss. 293-301.

Türkan, O., (2021), "Kentsel Mahallelerin Yönetsel Coğrafya Açısından Yeri ve Sınırları: Yenimahalle İlçesi (Ankara) Örneği, Ege Coğrafya Dergisi, 30(1).

Uysal, Y., Mecek M., (2015). "Köylere Sunulan Kamu Hizmetlerinin Nitelik ve Niceliği: Kütahya İli Örneği", Kayfor 13 Bildiri Kitabı, Konya, s.1169-1183.